

Aron Chorin

Aron Chorin, rabinul reformist al Aradului

Dacă m-aș prezenta în fața dumneavoastră în acest templu cu capul descoperit nu ar însemna sfidarea legilor canonice ale religiei, ci un semn al solidarității față cărturarul de renume european, șef- rabinul arădean Aron Chorin, un adevărat reformist în cultul religios evreiesc.

Faima lui a trecut dincolo de hotarele țării, devenind un sftenic nu numai pentru membrii comunității sale, ci și pentru toți care aveau anumite semne de întrebare în privința unor probleme teologice actuale.

***

Aron Chorin s-a născut în 1766 în Moravia (Cehia de astăzi), a învățat în școli talmudice și a devenit un discipol al rabinului din Praga. La recomandarea acestuia a acceptat doar la 23 de ani în anul 1789 să vină la Arad și să accepte postul de șef-rabin al unei comunități evreiești foarte mici.

Aradul în aceea epocă

Aradul era un oraș cameral modest cu o populație aprox. de 18 mii de locuitori – germani, maghiari, români, sârbi, evrei – fiecare etnie așezată în alt cartier al urbei, fiecare având un singur lăcaș de cult.

Era în vigoare în aceea perioadă restricția construcțiilor, pentru că împărăteasa Maria Terezia, îndată ce începuse construirea cetății noi pe Malul stâng al Mureșului, își manifesta intenția de a muta întregul oraș pe pusta Zimandului din motive strategice.

Dezvoltarea Aradului a stagnat din această cauză decenii întregi.

Abia în perioada iosefină (sub domnia împăratului Iosef al II-lea) s-a renunțat la această restricție.

Cum se prezenta această comunitate la sfârșitul secolului al 18-lea? Care era situația evreilor?

Evreii au venit în această parte a Europei de pe teritoriile ocupate de turci. Erau de origine spaniolă (sefarzi).

Împărăteasa purta un sentiment ostil față de evreime. În anul 1766 și-a publicat faimosul **Juden-Ordnung** privind reglementarea vieții evreilor din această zonă a țării. Obiectivul urmărit era oprirea sporirii numerice a evreilor, limitarea activității economice și stoarcerea de la ei a

unor sume mare de bani. Un evreu putea deține doar o singură prăvălie. A fost interzis comerțul cu alimente.

În timpul citirii terei întreaga comunitate trebuia să rostească cu voce tare o rugăciune pentru împărat și familia sa.

Căsătoria era posibilă doar cu aprobare prealabilă.

Era interzisă sau limitată stabilirea evreilor în orașe.

Primii evrei stabiliți în Arad au fost **Isac Elias** și **Marcus Mayer**, care au primit dezlegare din partea căpeteniei cetății, generalul Cosa să se mute la oraș cu condiția să nu fie urmași și de alți membrii ai familiei, fără aprobarea căpeteniei. Mormântul cel mai vechi din cimitirul neolog din Grădiște este al lui Isac Elias.

În anul alegerii rabinului Chorin (1789), comunitatea arădeană număra deja aprox. 300 de suflete.

Viața lor se deosebea mult de traiul concitadinilor. Printre alte dări, plăteau comitatului taxe speciale ca faimoasa **taxă de toleranță**, o sumă deloc neglijabilă. Și trebuie menționat faptul că, în marea lor majoritate erau foarte săraci, deoarece i se permitea numai comerțul cu haine și cu alcool.

Sub influența unor puternice idei iluministe Aron Chorin avea convingerea că evreii pot obține drepturi civile numai prin reformarea cultului, devenind un purtător de strindard a mișcării reformiste care a pornit la Hamburg, dar nu a prins rădăcini în afara Aradului, nici în centrul Europei, nici în Transilvania.

Reformele lui Chorin

- a schimbat ordinea slujbei
- a permis rugăciunea cu capul descoperit
- a introdus orga în ritual
- a permis consumarea peștelui (cega) pentru că are solzi
- a fost cenceziv în privința respectării sabbatului (a permis călătoria sâmbăta)
- a îndemnat la însușirea unor meserii în dauna comerțului. În 1831 în Arad numărul de meseriași evrei ajungea la 80 (!)
- a publicat o serie de cărți în limba ebraică în care a dat curs acestor idei.

După opinia sa cele mai importante sunt legile care reglementează comportarea între oameni. **Porunca iubirii față de aproapele este mai presus de orice.**

Cum au fost primite intențiile de reformă ale rabinului Chorin?

Cât să poate de ostil.

În anul 1805 a fost solicitat să apară în fața unui consiliu rabinic întrunit la Buda. I s-a pus în vedere să retracteze cărțile și ideile reformiste. În caz contrar i se va tăia barba, pedeapsa care la vremea respectivă era egală cu o umilire cumplită pentru un rabin.

Și din păcate nici la Arad nu a fost înțeles în totalitate.

S-a dat o luptă crâncenă în jurul lui. Scopul era înnăbușirea mișcării reformiste.

Până la urmă Chorin s-a simțit obligat să revină asupra ideilor.

Păstrând proporțiile, era un Galileo Galilei al secolului al 19-lea.

Dar Chorin totuși a lăsat și ceva concret în urma lui: actuala sinagogă

Odată cu consolidare economică a comunității și creșterea numărului enoriașilor (800) s-a simțit nevoia construirii unei sinagogi noi și a unei școli confesionale. După îndelungate tergiversări școala a fost deschisă în 1832, dar în privința sinagogii a întâmpinat o rezistență și mai dârză. Comunitatea avea deja un mic templu pe un teren donat de a femeie cu numele de Nahum.

Nici asupra terenului nu au ajuns la înțelegere cu autoritățile locale.

Problema era oricum delicată pentru că la vremea respectivă nu se permitea construirea unor sinagogi la vedere. Ea trebuia să fie plasată în interiorul clădirii comunității.

În 1827 s-a început săparea fundamentului fără autorizația de construire. Reacția comitatului a fost promptă: noaptea gropile au fost astupate.

Totuși până la urmă s-a obținut construirea templului datorită unei idei geniale a judeului comunității, Moses Hirschl.

Judele a obținut o audiență la Viena la împăratul Francisc, căruia i-a oferit viitoare construcție. De acum înainte numeni nu mai putea împiedica construcția.

În 1828 a fost așezată piatra de temelie și în 1834 a fost terminată construcția.

O sinagogă mare cu două etaje în stil clasic plasată în curtea comunității, dar cu intrarea principală în dosul clădirii. În mijlocul cupolei este pictată Steaua lui David, alături de 12 ferestre care sugerează deschiderea spre cer.

Orga a fost instalată în 1841.

Nu se cunoaște exact cine este proiectantul sinagogii, dar se presupune că aparține primarului **Damascen Heim** care era arhitect de meserie.

Sinagoga arădeană este printre cele mai vechi utilizate până astăzi din Transilvania și Banat. Timișoara cu o comunitate mai numeroasă și-a clădit prima sinagogă în interiorul cetății în anul 1865, Clujul în 1887, Satu Mare în 1891, Brașovul în anul 1899, iar Oradea abia în 1909.

În anul **1928** a fost sărbătorit cu fast centenarul sinagogii (așezarea pietrei de fundament).

Aradul avea în prima parte a secolului al 19-lea obiective importante de cultură, respectiv de cult legate de persoane aparținând comunității evreiești: teatrul vechi a lui Iacob Hirschl ridicat în 1817, conservatorul dat în folosință în 1833 și sinagoga care poate fi considerată ca punct culminant în cariera rabinului reformist.

În 1812 a fost dat în folosință Preperandia, iar în 1822 Academia Teologică. Alături de aceste instituții de învățământ mai funcționa o școală românească și gimnaziul minoriților.

În 1834 Aradul a fost ridicat la rangul de oraș liber regesc. Din delegația care a întâmpinat pe baronul Orczy, trimisul regelui la acest eveniment a făcut parte și șef-rabinul Aron Chorin.

Rabinul iluminist a stat la cârma comunității arădene 55(!) de ani, un fel de record în domeniu.

A murit în august 1844.

Este de remarcat că în timpul procesiunii funerare au răsunit toate clopotele bisericilor creștine. Au participat la înmormântare toate notabilitățile orașului.

Necrologul defunctului a apărut în toate publicațiile din Europa Centrală.

Rabinul și posteritatea

În cimitirul evreiesc a fost ridicat în anul 1851 un mic mausoleu. Nimic neobișnuit. Dar în incinta mausoleului a fost instalat bustul rabinului savant, opera renumitului sculptor Iacob Guttmann, originar din Arad, care avea atelierul în aceea vreme la Milano.

Aici merită să facem o remarcă: la evrei nu există obiceiul de-a ridica statui pentru defuncți. Deci și acest bust este însuși un semn de reformă care arată că ideile propagate de Chorin, chiar dacă nu au prins rădăcini adânci, nu au trecut fără urmări. Pe soclu a fost gravat un epitaf a lui Chorin.

Din păcate prețiosul bust a dispărut (probabil a fost furat) în anii 1997. Portretul lui Chorin a mai fost sculptat și de către nepotul său, Aradi Zsigmond și se află în colecția Muzeului Național din Budapesta.

Miscarea de reînnoire a religiei pornită din Hamburg nu a găsit mare răsunet în afara Aradului pe teritoriul Imperiului.

Comunitățile de orientare neologă nu au urmărit înnoirile radicale susținute de Chorin, mai puțin orga.

Astăzi Aron Chorin este amintit ca unul dintre șef-rabinii cei mai culti, alături de David Openheim și fiul său din Timișoara, Ezekiel Paneth din Cluj, Leopold Kecskemeti (Oradea), Joel Teitelbaum (Satu-Mare).

Cu toate acestea nici o stradă arădeană nu amintește de personalitatea acestui eminent om.

Urmașii lui Chorin – Iacob Steinhardt, Alexandru Rosenberg, Ludovic Vágvölgyi, Nicolae Schönfeld, Ioachim Schreiber, cel din urmă la sinagoga ortodoxă – chiar dacă nu au urmărit în totalitate calea reformelor, toți au fost rabini de o cultură vastă care au făcut parte din intelectualitatea Aradului, ducându-și aportul din plin la dezvoltarea economică, socială, la întărirea spiritului de toleranță și buna conviețuire între etnii și religii.

Sub îndemnul lor evreimea arădeană a contribuit în măsură considerabilă la moștenirea construită și spirituală a Aradului.

Puskel Péter

publicist, cercetător de istorie locală

Bibliografie selectivă:

1. Arad. Monografia orașului de la începuturi până în 1989. Arad, 1999.
2. Lakatos Ottó: Arad története, Arad, 1881.
3. Magyar Zsidó Lexikon (szerk. újvári Péter), Budapest, 1929.
4. Moshe Carmily-Weinberger: Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944). Bucuresti, 1994.
5. A régi Erdély. Arad I. 1717-1993. (Vechiul Ardeal. Arad. I.) Összaállította 6. Kraus Chaim S. (István). Tel Aviv, 1993.
7. Istoria evreimii arădene. Tel Aviv, 1996.
8. Puskel Péter: Arad redivivus. Arad, 1998.
9. Puskel Peter: Articole publicate în cotidianul Jelen și Nyugati Jelen în perioada 1997-2003.